

KVMO 1883-2013
130

‘Enige aspecten van het Nederlandse koningschap’

Het Marineblad in 1980

In het kader van het 130-jarig jubileum van de KVMO is het Marineblad met een nieuwe rubriek gestart. Hierin wordt een artikel uit een oude jaargang gekoppeld aan de huidige ontwikkelingen. Dit keer aandacht voor de troonswisseling in 1980.

Het koningshuis in 1980

In de speciale uitgave van het Marineblad over de troonswisseling in 1980 verscheen van mijn hand een bijdrage onder de titel ‘Enige aspecten van het Nederlandse koningschap’. Dit naar aanleiding van de inhuldiging van prinses Beatrix als staatshoofd. Wat waren toen mijn belangrijkste bevindingen? Ik merkte onder meer (niet geheel verrassend) op, dat het koningschap zich heeft ontwikkeld tot symbool van nationale eenheid binnen een natie die juist gekenmerkt wordt door verscheidenheid, en tot symbool van continuïteit in een samenleving die als nooit tevoren aan verandering onderhevig is. De belangrijkste functie die veelal aan het koningschap in Nederland wordt toegekend is die van constitutionele integratiefactor. Het koningschap wordt hierbij vooral gezien als een ondersteuning van ons weinig ontwikkelde nationaal-cultureel besef en nationaal saamhorigheidsgevoel.

Over de macht van het staatshoofd werd geconstateerd dat het staatshoofd met betrekking over de openbare zaak geen enkele beslissing mag nemen die hetzij een negatief hetzij een positief rechtsgevolg heeft. Steeds heeft het staatshoofd de medewerking nodig van de ministers die voor het rechtsgevolg de verantwoordelijkheid dragen. Naar regels van ongeschreven staatsrecht bezit het staatshoofd in voorgaande constellatie een drietal bevoegdheden, die overeenkomen met de klassieke formule van Bagehot, volgens welke de constitutionele monarch het recht heeft geïnformeerd te worden, aan te moedigen en te waarschuwen.

Hoewel monarchieën in de 20^e eeuw een uitzondering zijn geworden, heeft het bestaansrecht van de Nederlandse monarchie in die tijd nooit serieus ter discussie gestaan en de instandhouding ervan werd door een grote meerderheid onderschreven. Mijn bijdrage eindigde met de vraag die Wim Couwenberg zich stelde, namelijk ‘welke partijpolitici [zou], gezien onze sterke neiging tot het cultiveren van verdeeldheid en soevereiniteit in eigen kring, vandaag de dag in brede lagen van de bevolking als staatshoofd en dus als symbool van onze nationale eenheid aanvaardbaar zijn!’

Het koningshuis in 2013

Wie de positie en rol van het koningshuis nu Willem-Alexander Koning is geworden vergelekt met het jaar van de inhuldiging van zijn moeder in 1980, kan constateren dat er sprake is van belangrijke politieke en maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn geweest op de monarchie.

Politiek is vooral van belang, dat sinds vorig jaar het staatshoofd niet meer direct betrokken is bij de kabinetsformatie. De aanwijzing van een kabinetsformateur na verkiezingen berust nu bij de Tweede Kamer. Niet iedereen was daar gelukkig mee. Zo meende voormalig PvdA-fractieleider, minister en kabinetsinformatuur, Ed van Thijn, ‘dat je een puinhoop creëert door

Voor de militaire uniformen van Koning Willem-Alexander is een speciaal Koninklijk rangonderscheidingsteken ontworpen.

Prinsjesdag 2012: Koningin Beatrix, de Prins van Oranje en prinses Máxima groeten het vaandel bij aankomst Ridderzaal.

het staatshoofd zomaar terzijde te schuiven.' Hij doelde daarmee op de kabinetsformatoren Bos en Kamp die dachten dat het nieuwe kabinet genoeg had aan steun in de Tweede Kamer en erop vertrouwden dat Rutte II met een minderheid in de Eerste Kamer kon regeren. Had koningin Beatrix de regie behouden, dan was dit niet gebeurd, aldus Van Thijn.

Ceremonieel koningschap

Inmiddels lijkt de weg ingeslagen te zijn naar een ceremonieel koningschap. Willem-Alexander verklaarde immers in het tv-interview op 17 april jl., dat zo'n koningschap grote waarde kan hebben. Zelfs 'het lintjes knippen' kan volgens hem 'heel inhoudelijk zijn'. Het gaat er niet om dat je een lint knipt, maar welk lint, vond hij: 'Door je keuzes geef je aan wat je belangrijk vindt'. Hiermee nam Willem-Alexander afstand van zijn eerdere uitspraken, dat een ceremonieel koningschap voor hem niet hoeft, omdat hij daarvoor niet is opgeleid.

Een andere belangrijke maatschappelijke ontwikkeling is de uitgebreide belangstelling van de massamedia voor de leden van ons koningshuis. Koning Willem-Alexander is opgegroeid in een wereld waarin de media een maatschappelijk dominante factor zijn. Iedere misstap, zoals de villa in Mozambique, wordt onmiddellijk uitvergroot en leidt tot publieke opiniepeilingen over de populariteit van ons koningshuis. Dit leidt soms tot een verminderd draagvlak, dat zich al echter snel herstelt.

Opvallend is ook dat ons staatshoofd in toenemende mate de belangen van de b.v. Nederland in het buitenland behartigt. In de bezoeken aan het buitenland maken veelal ook handelsdelegaties hiervan deel uit. Dit geldt overigens niet alleen voor het Nederlands staatshoofd maar ook voor buitenlandse staatshoofden. De aanwezigheid van een staatshoofd opent veelal vele deuren in een land.

De Koning en de krijgsmacht

Voor velen in de krijgsmacht was verrassend de mededeling dat Willem-Alexander als staatshoofd na bijna 28 jaar afstand deed van zijn actieve militaire status. Gedurende al deze jaren doorliep hij diverse

militaire opleidingen, onder meer bij het KIM en het IDL en behaalde hij ook zijn vliegbrevet. Daarnaast gaf hij geregeld blijk van zijn belangstelling voor de krijgsmacht met zijn vele bezoeken aan militaire eenheden, oefeningen etc. zowel in binnen- als buitenland. Voor zijn inhuldiging als Koning der Nederlanden is hem op verzoek eervol ontslag verleend. In de Nederlandse rechtsstaat is namelijk wettelijk geregeld dat een militair in dienst geen deel kan uitmaken van de regering. Hij zou daar immers tegelijkertijd aan onderworpen zijn. De regel geldt ook voor de Koning, die grondwettelijk deel uitmaakt van de regering. Zoals bekend bekleedde Willem-Alexander als militair de rang van commandeur bij de Koninklijke Marine en een overeenkomstige opperofficiersrang bij de andere krijgsmachtdelen.

Niettemin heeft Koning Willem-Alexander na zijn beëdiging wel het recht zijn uniform te dragen bij gelegenheden die hij daarvoor ceremonieel en representatief geschikt vindt. Wanneer het nieuwe staatshoofd bij gelegenheid een uniform draagt, is dit gebaseerd op dat van de vlag- en opperofficiëren van de betreffende krijgsmachtdelen, maar zonder rangonderscheidingstekens. Voor hem is een speciaal Koninklijk rangonderscheidingsteken ontworpen (zie pagina hiernaast).

Discussie over de monarchie

Zoals verwacht kon worden leidde de aankondiging van de abdicatie van Koningin Beatrix tot diverse beschouwingen in de media over de positie en rol van de monarchie. Vooral het Republikeins Genootschap, dat nu al jarenlang voor de afschaffing van de monarchie pleit, liet van zich horen maar kreeg weinig bijval en is in feite verworpen tot een folkloristisch instituut. Aloude argumenten die tegen de monarchie worden aangevoerd zijn onder meer het niet-democratisch karakter van erfopvolging en de kosten van het koningshuis.

Niettemin sluit ik af met een uitspraak van de kritische journalist Henk Hofland, die recentelijk in zijn column in de NRC stelde dat Nederland niet geschikt is voor een president die uit de politiek komt. 'We hebben iemand nodig die onberispelijk boven de partijen staat. In ieder ander geval vervalt onze politiek tot een machteloos krakeel. Nederland moet een doelmatige monarchie blijven', aldus Hofland. En dat lijkt mij geen nieuwe maar wel een valide constatering.

Actueel

De band tussen het koningshuis en de krijgsmacht blijft: zo opent Koning Willem-Alexander op woensdag 15 mei het gerenoveerde ministerie van Defensie, het zogeheten Plein-Kalvermarktcomplex, in Den Haag.

Lees verder op de KVMO-site!

Scan de QR-code, of ga naar www.kvmo.nl/2013, en download het artikel uit 1980.